

Сидорчук Н.Г. Науково-дослідна робота як шлях формування творчої особистості майбутнього вчителя / Н.Г. Сидорчук // Всебічний розвиток особистості студента: матеріали науково-практичної конференції / за ред. академіка АПН України Д.О. Тхоржевського. – Ірпінь, 2001. – С. 468-474

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА ЯК ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Сидорчук Н.Г.

Житомирський педуніверситет

Утворення незалежної української держави зумовило необхідність реформування системи освіти. Основні шляхи оновлення освіти у переддень нового тисячоліття визначені положеннями Закону України “Про освіту”, Концепції педагогічної освіти, цільової комплексної програми “Вчитель” і передбачають:

- відтворення інтелектуального потенціалу народу ;
- забезпечення можливості до інтеграції в суспільство;
- професійну адаптацію фахівця в умовах трансформації суспільного устрою;
- формування його професійної мобільності та конкурентоспроможності.

Успішне розв’язання цих завдань вимагає від особистості вибору стратегії неперервної освіти протягом всього життя на основі саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти.

Одним із шляхів формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя є залучення студентів педагогічних навчальних закладів до науково-дослідної роботи.

Наукові дослідження – це джерело педагогічного пошуку, що сприяє збагаченню теорії та практики педагогіки і забезпечує глибоке розуміння суті педагогічних явищ, інноваційне розв’язання неординарних педагогічних завдань.

За навчальними планами і програмами психолого-педагогічних та фахових дисциплін кожен студент має опанувати як теоретичними знаннями, так і набути уявлення про шляхи, якими ці знання були набуті, тобто засвоїти процес наукового пізнання. Під таким кутом зору повинні проводитися лекційні, семінарські та практичні заняття. Це дає можливість запобігти догматичному накопиченню інформації у процесі навчання й сприяти формуванню творчого наукового мислення студентів.

На факультеті підготовки вчителів початкових класів Житомирського державного педагогічного університету імені І.Франка при вивченні предметів педагогічного циклу студенти активно залучаються до наукової роботи.

Залучення майбутніх учителів до наукової роботи здійснюється на основі впровадження технологічного підходу, що дає можливість реалізувати дослідницьку діяльність студентів на трьох рівнях: адаптивному, активного формування, трансформування.

Етап становлення, *адаптивний*, реалізується на першому курсі і передбачає ознайомлення студентів з особливостями та головними проблемами студентської наукової роботи, з окремими прийомами, методами, видами наукового дослідження, основними поняттями наукового апарату (проблема, тема, предмет дослідження тощо), правилами підбору необхідної інформації та підготовки доповідей, виступів, рецензій тощо. Поступово студенти включаються у самостійну дослідницьку роботу, що активізує різнобічні форми наукового пошуку, серед яких найбільш поширеною є опрацювання літератури констатуючого характеру (робота з каталогом та картотекою, складання планів, програм дослідження, добирання матеріалу за певною темою, аналіз статей тощо).

На етапі *активного формування* (II курс), коли в основному закінчується період адаптації до вузівської системи навчання, студенти повніше знайомляться з фаховими напрямками роботи кафедри педагогіки,

беруть участь у гуртках наукової творчості студентської молоді, проблемних групах, за допомогою викладача обирають галузь наукового дослідження, а також, що особливо відповідально, конкретну тему для самостійної пошукової роботи. Її завершенням є підготовка наукової статті, реферату, виступи на засіданнях секцій наукового студентського товариства.

Написання рефератів не лише сприяє розвитку навичок самостійної роботи як основного засобу наукового пошуку майбутніх учителів, а також стає першим кроком до її реалізації на старших курсах, зокрема дає можливість підготувати матеріал для написання курсової та дипломної робіт.

На етапі *трансформування* (III – V курси) наукові знання студентів значно поглиблюються. Проходження безвідривної педагогічної практики на третьому курсі та її результати, відображені у письмовому звіті про неї, дають можливість порівняти теоретичні положення (відомі з лекційних курсів, семінарських і практичних занять, попередньої самостійної наукової роботи) та реальний навчально-виховний процес, проаналізувати діяльність учителя та учнів. Цей матеріал стає основою проведення констатуючого експерименту з наступним співставленням його результатів і формулюванням висновків. Основною формою звіту на третьому курсі є написання курсових робіт з психолого-педагогічних дисциплін. Вони, як правило, носять реферативний (теоретичний) характер. Утім в окремих випадках зміст курсової роботи може включати й елементи власних педагогічних спостережень.

На четвертому курсі рівень підготовленості студентів дає можливість проводити досить вагомні самостійні дослідження. Сприятливі умови для цього створює активна педагогічна практика. Перед її початком студентам рекомендується продумати зміст експериментального дослідження, визначити його мету і методику, окреслити етапи пошукової роботи,

розрахованої на незначну кількість учнів певної вікової групи початкових класів та обмежений час експериментальної роботи (два-три місяці).

Провідним видом наукової творчості на четвертому курсі є написання курсової роботи з фахових дисциплін, які, як самостійна дослідна робота, узагальнюють досвід науково-пізнавальної діяльності студентів, поглиблюють і закріплюють набуті знання та уміння.

На п'ятому курсі, який наближує студентів до кваліфікаційної межі професійної підготовки, вони мають можливість виконувати і захищати на державному екзамені з педагогіки та фахових методик дипломну роботу, що є підсумком всієї науково-дослідної роботи. Вона має бути глибоким і повним самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам до таких науково-методичних праць. Стає зрозумілим необхідність вибору теми наукового дослідження, результатом якого є дипломна робота, вже на адаптивному етапі, бо воно потребує тривалої роботи, проведення експериментальної перевірки висунених теоретичних положень у період проходження педагогічної практики в школі. Дотримання цих умов забезпечує розв'язання поставлених дослідницьких завдань.

Дипломна робота досить часто настільки захоплює студентів, що стає пріоритетним напрямом їх професійних інтересів і після закінчення вузу. Саме у цій галузі майбутні вчителі досягають найбільш вагомих результатів діяльності освітянина.

Серед різних форм наукової творчості студентів як одну з найважливіших можна назвати роботу в наукових гуртках. Науковий гурток являє собою добровільну організацію студентів, робота якої спрямована на формування у майбутніх спеціалістів інтересу до наукової роботи, прищеплення відповідних умінь та навичок в дослідницькій творчій праці. Науковий гурток дозволяє залучити до активної творчої роботи велику кількість студентів, об'єднаних єдиною метою та єдиним інтересом. Досвід діяльності кращих студентських гуртків університету

дає можливість стверджувати, що зацікавленість, послідовність у вирішенні поставлених завдань з актуальної тематики дозволяє їх учасникам досягти значних творчих успіхів. В свою чергу керівництво науковим гуртком дає викладачеві можливість виявити і розвивати здібності студентів.

В плані формування якостей педагога-дослідника науковий гурток реалізує такі потенційні можливості:

1. Головна діяльність наукового студентського гуртка проявляється в самостійному пошукові студента. І це є важливим, тому що наукова робота, на основі якої діє дослідницький гурток, стимулює самостійне засвоєння і критичну переробку знань, набуття власного досвіду дослідницької роботи.

2. В наукову творчість студент включається на основі певною мірою вираженого пізнавального інтересу у відповідності зі своїми індивідуальними можливостями. Так як він займається тією діяльністю, яка йому цікава, то, як правило, досягає позитивних результатів.

3. Правильно організована діяльність гуртка дає його членам постійну можливість офіційно стверджуватися в позиції дослідника під час виступів на засіданні гуртка. Це сприяє подальшому розвитку дослідницької активності кожного студента.

4. На гурток слід дивитися як на колектив, що впливає на формування особистості дослідника. Активність роботи в колективі значно вища, ніж при самостійній роботі. Збільшується м'язова і психічна енергія студента, він стає сильнішим, краще запам'ятовує.

5. Гурток – база виникнення колективних дослідницьких інтересів. При цьому, в разі зіткнення проблем, над якими працюють гуртківці, виникає неофіційне змагання сильних студентів між собою, активних дослідників з пасивними. Під впливом активних членів гуртка

усвідомлюють і формують пізнавальні інтереси всі його учасники, тобто загальні колективні інтереси стимулюють індивідуальні.

Науковий студентський гурток є надзвичайно важливим фактором формування якостей дослідника: організованості, конкретності та охайності, вміння планувати свою роботу тощо.

Такий підхід до організації наукової роботи студентів реалізується і у роботі проблемних груп, лише з тією різницею, що проблематика, за якою вони працюють є єдиною для всіх студентів.

У збірнику “Науково-педагогічні доробки студентів-дослідників” (Житомир, 2001 рік) представлені статті студентів другого курсу факультету підготовки вчителів початкових класів Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка як результат їх наукового пошуку на етапі активного формування науково-дослідних умінь у межах роботи проблемної групи, яка протягом 2000/2001 навчального року вивчала проблему “Громадянське становлення вчителя початкової школи”.

У матеріалах збірника можна виділити два основних напрями студентських досліджень.

1. Студентські роботи, які виконувалися як індивідуальні завдання та були представлені у різних формах на семінарських та лабораторних заняттях курсу “Педагогіки” і відображають актуальні проблеми навчання та виховання підростаючого покоління, оновлення системи освіти.

Майбутніми вчителями досліджується загальна соціокультурна концепція освіти і виховання, умови вільного та всебічного розвитку особистості, її здібності, інтереси, наміри з урахуванням багатогранної і цілісної природи людини, вікові та індивідуальні особливості дітей та підлітків.

Молоді дослідники звертаються до вивчення особливостей педагогічної професії, цілемотиваційної сфери майбутнього вчителя, його

особистісних якостей, професійної компетентності. Особлива увага приділяється становленню педагога-професіонала, педагога-майстра.

У цілому сфера науково-педагогічного пошуку студентів є різноманітною і відображає нагальні проблеми формування особистості громадянина суверенної української держави.

Залучення всіх студентів до наукового пошуку і при підготовці до практичних занять протягом навчального року, на нашу думку, є передумовою розвитку їх творчого потенціалу завдяки цілеспрямованості та систематичності такої роботи, створенню реальних умов для вироблення і закріплення умінь науково-педагогічного пошуку, підвищення їх активності і самостійності.

2. Другий напрям охоплює дослідження проблеми громадянського виховання особистості, над якою працювала проблемна група студентів другого курсу факультету підготовки вчителів початкових класів у 2000/2001 навчальному році.

З огляду на важливість проблеми студентами розглядалися концептуальні та прикладні засади громадянського виховання, його суть, цілі і завдання, обґрунтовувалися принципи, засоби та методи формування у підростаючого покоління високих громадянських якостей. У роботах розводяться поняття патріотичне виховання та виховання на цінностях демократії, дається сучасне тлумачення самого поняття “громадянського виховання” як надання допомоги дитині у становленні її позитивного ставлення до засад громадянського суспільства і формування моделі власної поведінки, визначається новий для цього випадку термін - “цивільне виховання”.

Найбільш цікаві роботи були представлені на науково-практичній конференції студентів, яка проводиться в Житомирському державному педагогічному університеті імені Івана Франка щорічно в квітні. Аналіз повідомлень студентів на конференціях дозволяє стверджувати, що з року

в рік зростає результативність студентських досліджень, все більше до участі у них залучаються студенти молодших курсів (див.табл.1).

Наукові конференції як одна з форм науково-дослідної роботи є одним з факторів включення майбутніх спеціалістів до творчої діяльності, розробки і засвоєння форм і методів навчання і виховання.

Таблиця 1

Результативність студентських досліджень

	1999/2000	2000/2001
I курс	2%	5%
II курс	10%	60%

Традиційною в університеті також стала щорічна олімпіада з педагогіки. Проводиться вона з метою покращення якості вивчення студентами предметів педагогічного циклу, розвитку у них навичок самостійної роботи та творчого оволодіння знаннями. У ході олімпіади студенти повинні продемонструвати вміння використовувати отримані теоретичні знання для розв'язання конкретних завдань, проявити творчість та ініціативу у виборі методики та шляху їх виконання.

На етапі активного формування дослідницької діяльності на основі отриманого початкового досвіду науково-дослідної роботи створюються передумови переходу від найбільш простих до більш складних її форм – виконання реферативних, курсових, дипломних робіт.

Отже, цілісність навчального процесу у вищих закладах освіти обумовлюється його науково-дослідною спрямованістю. Науково-педагогічна робота озброює майбутніх учителів науковими методами пізнання, сприяє поглибленню і творчому засвоєнню ними навчального матеріалу, дає можливість залучити студентів до самостійних та безпосередніх спостережень, вчить студентів методикам та засобам самостійного наукового дослідження, навичкам роботи в науковому

колективі, забезпечує успішне вирішення актуальних наукових завдань системи освіти.

Відомості про автора

Сидорчук Нінель Герандівна, асистент кафедри педагогіки Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка

Дом. адреса: м. Житомир, вул. Гоголя, 15, кв.147.

Службова адреса: м.Житомир, вул.Велика Бердичівська, 40, ауд.314.

Дом. телефон: (0412) 22-16-06